

dr hab. Robert Kurek, prof. UE we Wrocławiu
Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wydział Ekonomii, Zarządzania i Turystyki
Katedra Finansów i Rachunkowości

RECENZJA

rozprawy doktorskiej magister Grażyny Sipińskiej pt.

Pośrednictwo ubezpieczeniowe w rozwoju ubezpieczeń na życie

1. Przedmiot recenzji

Przedmiotem recenzji jest przedłożona przez mgr Grażynę Sipińską dysertacja pt. „Pośrednictwo ubezpieczeniowe w rozwoju ubezpieczeń na życie”, napisana na Wydziale Zarządzania i Ekonomiki Usług Uniwersytetu Szczecińskiego pod kierunkiem naukowym dr hab. Anny Bery, prof. US oraz promotora pomocniczego dr Rafała Czyżyckiego.

Recenzowana rozprawa obejmuje 229 strony tekstu, podzielonych pomiędzy wstęp, pięć rozdziałów i podsumowanie. Wyodrębniona jest także bibliografia oraz spisy: tabel wykresów i schematów. Praca zawiera także Załączniki w postaci dwóch formularzy ankiet. W treści pracy wykorzystanych zostało łącznie 233 różnego rodzaju pozycji źródłowych, z czego:

- 178 wyodrębnionych zostało jako „Pozycje książkowe i publikacje”,
- 38 pozycji określonych zostało jako „Akty normatywne”,
- 17 stanowią źródła internetowe (a w zasadzie tylko hiperłącza).

W pracy zawarte zostały także 24 schematy, 31 tabel oraz 29 wykresów.

Zgodnie z postanowieniami art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym (...) ocena niniejszej dysertacji doktorskiej dotyczy:

1. oryginalności rozwiązania problemu naukowego,
2. wykazywania ogólnej wiedzy teoretycznej Doktorantki w dyscyplinie ekonomia,
3. umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej przez Doktorantkę.

2. Ogólna charakterystyka pracy, jej cele oraz przyjęte hipotezy badawcze

W strukturze wielu rynków pośrednicy pomiędzy podażową i popytową stroną stanowią ich nieodłączny element. Zdecydowanie najbardziej wyraźnym przykładem jest rynek

ubezpieczeniowy, gdzie historycznie ukształtowana zależność, w której ci którzy poszukują ochrony kojarzeni są z tymi, którzy ją oferują przez pośredniczące podmioty, przez setki lat nie została naruszona. Po dziś dzień kanały dystrybucji stanowią kluczowy element rynku ubezpieczeniowego, odgrywają na nim fundamentalną rolę, wpływają na kształt tego rynku i warunkują jego rozwój. Modele biznesowe pośrednictwa ubezpieczeniowego przyjęte w strategiach dystrybucji zakładów ubezpieczeń na życie stały się przedmiotem analizy przedłożonej rozprawy. Wybór podjętej problematyki należy uznać za ważną inicjatywę badawczą, a jako że przyjęty obszar badawczy podlega stałym zmianom i ewolucji jego eksploracja zawsze stanowić będzie przyczynek do rozwoju nauki.

Autorka dysertacji trafnie sformułowała tytuł (o relacji tytułu do struktury i treści pracy nieco dalej) i wyraźnie określiła problem badawczy, który został sprecyzowany jako „zbadanie wpływu przyjętych rozwiązań pośrednictwa ubezpieczeniowego na rozwój rynku ubezpieczeń na życie”. Tak określony problem badawczy wyznaczył zakres przeprowadzanych badań i cele rozprawy. Najpierw określony został cel praktyczny, jakim jest „opracowanie scenariuszy efektywnego pośrednictwa ubezpieczeniowego w ubezpieczeniach na życie, uwzględniającego interesy poszczególnych interesariuszy rynku ubezpieczeń na życie”. W kolejnym akapicie określony został „główny cel badawczy dysertacji” o treści „opracowanie scenariuszy opartych na pośredniku ubezpieczeniowym jako augurze rynku ubezpieczeniowego, którego właściwa pozycja na rynku warunkuje stały rozwój zakładów ubezpieczeń, ich pozycję konkurencyjną oraz rozwój ubezpieczeń na życie”. Cele pracy są logiczne, ambitne i adekwatne do przyjętego zakresu badawczego rozprawy i jednoznacznie określiły one strukturę zarówno części teoretycznej, jak i empirycznej rozprawy. Doktorantka przedstawiając, analizując i oceniając uzyskane w trakcie badań wyniki, konsekwentnie dążyła do realizacji postawionych celów, które ostatecznie także osiągnęła.

Hipotezy badawcze, oprócz celów badawczych, wydają się stanowić najważniejszy punkt odniesienia w dokonywaniu oceny wartości naukowej pracy. W nawiązaniu do przyjętych celów sformułowana została hipoteza badawcza o treści: „rozwój rynku i oczekiwania zakładów ubezpieczeń związane z pozyskiwaniem składki przypisanej brutto kształtują postawy ubezpieczeniowe, a modele biznesowe pośrednictwa ubezpieczeniowego wpływają na rozwój ubezpieczeń na życie i determinują ten rozwój bez względu na oczekiwania konsumentów”. Hipotezę badawczą należy uznać za właściwie postawioną, a jej weryfikacja nastąpiła po przeprowadzeniu rzetelnych studiów literaturowych oraz z wykorzystaniem wielu metod badawczych, jak i wielu źródeł danych i informacji, zarówno o charakterze

wtórny, jak i pierwotny (w tym na podstawie wyników dwóch własnych badań ankietowych przeprowadzonych przez Autorkę).

Tytuł pracy należy uważać za trafnie dobrany, ale dokładna analiza spisu treści wcale nie odzwierciedla zamierzenia Autorki, bowiem zawężenie do „rynku ubezpieczeń na życie” nie „przewija się” przez tytuły rozdziałów i punktów. Czasami w treści rozprawy Autorka również zatracała konieczne rozdzielenie, a podawane uogólnienia (bez doprecyzowania o jaki rynek chodzi: czy pośrednictwo ogólnie, czy pośrednictwo w ubezpieczeniach na życie) powodowało, że niedogodna była percepcja tekstu i trudno było utożsamić wnioskowanie autorki z celami pracy i jej tytułem.

W dysertacji wykorzystano liczne polskie i zagraniczne pozycje książkowe, artykuły, obowiązujące akty prawne, dane statystyczne, materiały wewnętrzne oraz dane publikowane przez ubezpieczycieli funkcjonujących w Polsce i Unii Europejskiej.

3. Koncepcja pracy i jej struktura

Rozprawa składa się z wprowadzenia, pięciu rozdziałów oraz podsumowania, a jej strukturę, z uwzględnieniem zawartości poszczególnych składowych należy uznać za prawidłową i zgodną z przyjętą koncepcją badawczą. Ten element pracy należy ocenić pozytywnie, bowiem przyjęty przez Autorkę układ pracy pozwala na łatwe śledzenie kolejnych etapów prowadzonych rozważań.

Rozprawę otwiera Wstęp, w którym Autorka uzasadnia wybór tematu, prawidłowo charakteryzuje problem naukowy oraz zarysowuje jego tło. Także czytelnie formułuje główną hipotezę rozprawy, określa cele oraz prezentuje podstawowe aspekty metodyczne. Jak na poważne opracowanie o charakterze naukowym zabrakło jednak pewnych stałych, koniecznych i wymaganych elementów Wstępu. Nie w pełni doprecyzowane zostało ujęcie podmiotowe pracy, jak i brak jest określenia granic przestrzennych i chronologicznych. To ostatnie jest o tyle istotne, że zakres przestrzenny i czasowy nie zostały dookreślone w tytule, a jako że nie pojawiają się także we Wstępie dopiero ze spisu treści i analizowania kolejnych punktów pracy można wyczytać, że autorka skupia się na rynku polskim, chociaż dokonuje także porównań międzynarodowych. Zakres czasowy badań jest szeroki: ujęcie historyczne, odwołania do ubiegłego stulecia, „rozstrzelone” dane statyczne w punkcie 3.2., analiza danych rozdziału IV w różnych zakresach czasowych (2005-2015, 2004-2016, wg. stanu na koniec 2015, 2010-2015), czy badania ankietowe w części empirycznej (Rozdział IV) przeprowadzone w 2017 r. Szeroki i nie do końca doprecyzowany zakres czasowy, przy tak

ambitnie przyjętych celach badawczych jest zrozumiały, ale informacja o analizowanym zakresie czasowym i braku możliwości jego regularnego ujęcia, jako kluczowa dla przyjętych celów i hipotezy, również we Wstępie powinna się znaleźć.

O ile przedmiot badań: strategie (modele) dystrybucji, scenariusze rozwoju rynku są jasno sprecyzowane, tak zakres podmiotowy pracy, a właściwie brak jego określenia, powoduje że trudno jest czasem „ogarnąć” zamierzenia badawcze Doktorantki. Kogo tak właściwie Autorka bada? Klientów firm ubezpieczeniowych? Przedstawicieli zakładów ubezpieczeń? Pośredników ubezpieczeniowych – osoby i podmioty, czy pośrednictwo ubezpieczeniowe, jako element infrastruktury rynku? Czy też rynek ubezpieczeń na życie? Dopracowanie tego elementu pracy we Wstępie spowodowałoby klarowniejsze i bardziej przejrzyste zrozumienie koncepcji pracy już po zaznajomieniu się ze Wstępem, a nie dopiero po przeczytaniu kolejnych rozdziałów pracy. Podobnie informacja o tym, że „praca nie obejmuje swym zakresem: brokerów reasekuracyjnych (świadczących usługi tylko w zakresie reasekuracji) oraz nie analizuje podmiotów świadczących morskie usługi agencyjne lub morskie usługi maklerskie” również powinna się znaleźć we Wstępie, a nie dopiero na s. 99-100, gdzie ewentualnie mogłaby być powtórzona.

W pierwszym rozdziale pracy przedstawione zostały teoretyczne podstawy dotyczące genezy ubezpieczeń na życie. Scharakteryzowane zostały także uregulowania prawne ubezpieczeń na życie w Polsce i w Unii Europejskiej oraz uwarunkowania makro- i mikroekonomiczne rozwoju ubezpieczeń na życie.

W rozdziale drugim zawarta została charakterystyka pośrednictwa ubezpieczeniowego oraz zakres pośrednictwa ubezpieczeniowego na rynku finansowym, w tym odnoszące się do niego regulacje. W rozdziale tym wyeksponowane zostały także bariery rozwoju pośrednictwa ubezpieczeniowego w Polsce oraz przedstawione rozwiązania pośrednictwa ubezpieczeniowego w wybranych krajach europejskich, z uwzględnieniem zmienności i zależności od specyfiki, kultury i doświadczeń danego kraju.

Rozdział trzeci zawiera opisanie kompetencji oraz znaczenie agentów i brokerów ubezpieczeniowych w dystrybucji ubezpieczeń. Działalność pośredników ubezpieczeniowych nie jest pojęciem, które odnosić można wyłącznie do sprzedaży ubezpieczeń, dlatego z pełnym zrozumieniem należy przyjąć, że Autorka celowo poddała szerszej analizie pojęcie świadomości i przezorności ubezpieczeniowej, które to zjawiska stanowią o kluczowej roli pośredników na rynku ubezpieczeniowym.

W rozdziale czwartym omówiona została sytuacja na rynku ubezpieczeń na życie. Przedstawione zostały mierniki wyboru agenta i brokera ubezpieczeniowego w Unii

Europejskiej oraz w Polsce. Sednem pracy, w aspekcie postawionej hipotezy badawczej było przeprowadzenie badań empirycznych w zakresie rozwiązań pośrednictwa ubezpieczeniowego w Polsce, których analiza i ocena znalazły się w tym rozdziale. Szczególnie nośne badawczo są punkty pracy, w których dokonane zostało wartościowanie otrzymanych wyników, jak i dokonana została ocena obecnych na rynku ubezpieczeń na życie w Polsce rozwiązań w zakresie pośrednictwa zarówno z perspektywy klienta, jak i zakładów ubezpieczeń. Cennym uzupełnieniem, korespondującym z jednym celów pracy, jest wskazanie obszarów i perspektyw rozwoju pośrednictwa ubezpieczeniowego.

W rozdziale V przedstawiona została koncepcja modeli biznesowych efektywnego pośrednictwa ubezpieczeniowego w Polsce i w kontekście wcześniej (w rozdziale IV) przeprowadzonych badań empirycznych rozdział ten należy uznać za najbardziej twórczy naukowo element całej rozprawy. Znalazło się w nim autorskie określenie modeli biznesowych, wynikające z rozwoju rynku ubezpieczeniowego i do perspektyw rozwoju tego nawiązujące.

Podsumowanie pracy zawiera nawiązania do scenariusza koncepcyjnego rozwoju rynku opartego na pośredniku ubezpieczeniowym jako augurze rynku. Wnioskowanie końcowe należy uznać za logicznie formułowane i w zasadniczej mierze korespondujące z przyjętą hipotezą badawczą, jak i celami pracy. Podsumowanie zawiera także odniesienia do przyjętego problemu badawczego, jednak czytając je można odnieść wrażenie, że ten element dysertacji został potraktowany nieco zbyt ogólnie, bowiem korzystając ze zgromadzonego materiału empirycznego – moim zdaniem – autorka powinna pokusić się o nieco więcej wniosków.

4. Ocena rozprawy od strony formalnej, redakcyjnej i stylistycznej

Generalnie tekst rozprawy zredagowany jest w miarę poprawnie i napisany poprawnym językiem. Usterki techniczne, błędy interpunkcyjne i literówki „się zdarzają”, ale na kilka elementów pragnę zwrócić szczególną uwagę, bowiem moim zdaniem, nie tylko wymagają poprawienia lub uzupełnienia, ale przede wszystkim chcę uczulić na nie Autorkę rozprawy, by w swojej dalszej pracy podobnych błędów lub nieścisłości nie popełniała.

Niewłaściwie przyjęta została formuła przytaczania niektórych źródeł internetowych, gdzie znajduje się tylko link do strony „www”. Szczególnie jest to widoczne w pozycji bibliograficznej opisanej jako „Źródła internetowe”. Brakuje autorów przytaczanych artykułów lub opracowań (jeśli autor nie występuje imiennie to powinno się przytoczyć np.

nazwę serwera, administratora strony internetowej itd.), a przede wszystkim brakuje tytułu opracowania (a jeśli tytuł nie jest wyróżniony to powinno się podać np. nazwę zakładki). Wrzucenie do paska narzędzi pierwszego z podanych źródeł www.analizy.pl pokazuje, że taka strona nawet nie istnieje, a pojawia się www.analizy.pl.fundusze. Podobnie z drugą i ostatnią pozycją, gdzie podane linki przenoszą na ekonomiczne strony internetowego wydania gazety „Rzeczpospolita”. Gazeta ta podaje zarówno tytuły opracowań, jak i ich autorów, a w przypadku podanego w pracy linku nie wiadomo o jaki artykuł (opracowanie) chodzi.

Niewłaściwe jest personifikowanie („gdybyśmy”... „spotykamy”, „...my”) w przypadku opracowania o charakterze naukowym. Nie jest to oczywiście błąd, bo przyjęte konwencje pisania mogą być różne, jednak tekst sprawia wrażenie żargonowego, gdy pisany jest osobowo.

Istotniejszą niedoskonałością pracy jest częsty brak zapowiadania tabel, rysunków i schematów. Zapowiadanie, a nawet podkreślanie z jakiego powodu dany schemat (tabela, rysunek) w pracy się znalazły pozwalają na podkreślenie logiki prowadzonego wywodu. W sytuacji, gdy ich nie ma czytający zatrzymuje się, by zastanowić się w jakim celu informacje, dane zostały umieszczone i co mają wykazać lub udowodnić. Pewne znaczące braki pojawiły się także w tytułowaniu tabel i rysunków. Zgodnie ze sztuką każdy tytuł tabeli (rysunku, schematu) powinien mieć określony: podmiot, przedmiot, miejsce (zakres przestrzenny), zakres czasowy i ewentualnie jednostkę miary. Tak, aby tytuł, w oderwaniu od tekstu – jako samodzielny element – w pełni zapowiadał to, co w tabeli (na rysunku, na schemacie) się znajdzie. Przykładem nieścisłości, które są niekonsekwencją stosowania takiej reguły jest tytuł Tabeli 4 (s. 22). W samej tabeli informacje kończą się na 1995. I nie byłoby w tym nic dziwnego, gdyby nie tytuł, który sugerował „... w Polsce po 1990 roku”. Zatem albo tytuł należałoby doprecyzować, albo dane w tabeli uzupełnić.

Niewłaściwym wydaje się wykorzystywanie w pracy o charakterze naukowym zwrotów, które nie pozwalają na dokładne określenie czasu, w który dzieje się analizowane zjawisko. Chodzi o stosowanie zwrotów „w ostatnich latach” (s. 101) lub nader często używane przez Autorkę słowo „obecnie” (s.20, s.33, s.38, s.57, s.189 itd.). Narzuca się bowiem od razu pytanie – kiedy są owe „ostatnie lata” lub kiedy jest „obecnie”? Czy jak za 10 lub 20 lat ktoś sięgnie do rozprawy to wciąż będzie „obecnie”? Należy zatem wskazywać dokładny okres lub omawiane zjawisko bardziej sprecyzować w czasie, a wspomnianych zwrotów powinno się unikać. Szczególna niezręczność tego sformułowania jest widoczna m.in. na stronie 97, gdzie pojawia się określenie: „Obecnie rynek ubezpieczeń na życie w Niemczech jest stabilny...” a następnie Autorka podaje dane z lat 2013-2015, które to lata „obecnymi” bynajmniej już nie

są oraz na s. 138, gdzie pojawia się zwrot „w ciągu ostatnich pięciu lat” i nie wiadomo od kiedy liczyć owe „ostatnie” pięć lat.

Wzmianki wymaga również „Streszczenie”, które dalekie jest od doskonałości i nie w pełni koresponduje z treścią pracy. Brak w nim m.in. opisu rozdziału V, a ujęty w Streszczeniu cel pracy podany zostaje jako „praktyczny”, podczas, gdy we Wstępie ten sam cel stanowi „główny cel badawczy dysertacji”.

Podpunkt składający się z jednego zdania (dwóch i pół wiersza) nie wygląda na zbyt profesjonalny (4.3.1). Zdecydowanie należało treści w nim zawarte (podanie ogólnego założenia dotyczącego badania, które nota bene jest tylko przytoczeniem sformułowania ze źródła literaturowego) przenieść do innego kolejnego lub wcześniejszego punktu, odpowiednio modyfikując jego tytuł.

Z kwestii technicznych, na które należałoby zwrócić uwagę, to przyjęta przez Autorkę – niewłaściwa moim zdaniem - konwencja pisania „wstępów do podpunktów”. Mam na myśli tekst poprzedzający podpunkty niższego rzędu, który wydaje się zbędny i niewłaściwy przed podpunktem i z powodzeniem mógłby się znaleźć tuż za jego znacznikiem. Rzecz dotyczy np. treści poprzedzającej podpunkty 1.3.1. (pomiędzy 1.3. a 1.3.1.); 1.4.1 (pomiędzy 1.4. a 1.4.1) lub 2.1 (pomiędzy 2.1. a 2.1.1.), jak i w innych punktach, gdzie po pierwszym punkcie rozdziału zaczynają się podpunkty niższego rzędu. Tak przyjęta formuła na pewno nie powinna się pojawiać, podobnie jak nie pojawia się żadna treść tuż za znacznikiem Rozdziału a pierwszym jego punktem.

Dostrzeżone zostały także inne drobne błędy lub nieścisłości, które zostaną wymienione tylko ze względu na obowiązki ciążące na recenzencie, bowiem z punktu widzenia oceny pracy, jako zamierzenia naukowego nie mają większego znaczenia:

- niezrozumiałe jest użycie zwrotu „Dynamika rozwoju rynku ubezpieczeniowego w dziale 1” (Wstęp, s.5). Trudno jest „rynek ubezpieczeniowy” ująć w „dział 1”, a Autorce zapewne chodziło o sformułowanie „dynamika rozwoju ubezpieczeń na życie dziale 1”,
- tytuł tabeli 19 (s.144) zapowiada „strukturę agentów”, natomiast dane w tabeli mają charakter ilościowy (a nie procentowy); podobnie tytuł tabeli 22 (s.151) opatrzony jest zwrotem „struktura”, a w tabeli są dane ilościowe (polisy w tys. sztuk),
- wykres 15 (s. 146) zapowiada strukturę, ale dane zawarte na wykresie nie sumują się do 100% (suma to 95,6 %, a więc czegoś zabrakło),
- Tabela 5 (s.23) ma w tytule „Udziały PZU...”, a zapewne chodziło o „udział” w liczbie pojedynczej,

- nie wszystkie wymienione w tekście pracy pozycje zostały w bibliografii przywołane (np. na s. 100 pojawia się źródło literaturowe, którego nie ma następnie w Bibliografii - przypis 236 I. Biskupski),
- pisanie kropek (4.1.2) po tytułach punktów lub ich nie pisanie (4.1.1.), podobnie jak po tytułach tabel (wykresów) - oczywiście wszystko zależy od przyjętej formuły, ale ta powinna być jednolita w całej pracy,
- odmiana skrótu OWCA (osoba fizyczna wykonująca czynności agencyjne) w liczbie mnogiej nie powinna przyjmować formy „OWCE” (s.105, s.144). Jeśli już konieczna jest liczba mnoga, a Autorka chciałaby pozostać przy korzystaniu tego skrótu, to sformułowanie powinno brzmieć np. „osoby posiadające status OWCA”.

Oceniając stronę warsztatową dysertacji należy zauważyć, że – niestety - Autorka nie zawsze właściwie posługuje się akapitami. Mowa nie tylko o fizycznym odstępnie (wcięciu) na początku wiersza (którego często brakuje), ale także o ciągach myślowych, które w kilku przypadkach powodowały, że można było się pogubić w czytelności rozważanych treści. Zdarza się także, że wymieniany tekst nie jest odmieniany przez przypadki (s. 193), lub wykorzystywane są równoważniki zdań (np. s. 156 „Koncepcja przyjęta przy badaniu” – to nie jest tytuł, to jest zdanie z treści punktu), co również utrudnia płynne czytanie. Brakuje znaków interpunkcyjnych po wymienianych treściach (s. 157) lub spacji w treści lub przypisach. Wymienione wcześniej nieścisłości i błędy a także liczne literówki powodują, że ma się wrażenie iż tekst jest niedopracowany i przez to stronie warsztatowej i redakcyjnej należy przyznać raczej przeciętną notę.

Przedstawione powyżej uwagi i spostrzeżenia co do strony formalnej, redakcyjnej i stylistycznej mają charakter błędów i niedoróbek, jednak nie obniżają pozytywnej oceny całości pracy.

5. Ocena oryginalności rozwiązania podjętego problemu naukowego

Oceniając sposób rozwiązania podjętego problemu naukowego pozytywnie należy się odnieść do oparcia pracy na podejściu metodologicznym, znanym jako triangulacja (wykorzystanie wielu metod badawczych), co świadczy o orientacji w najnowszych metodach badawczych, których znajomość jest konieczna przy podejmowaniu problemów i zjawisk ukształtowanych w XXI w.

Autorka przeprowadziła badania ankietowe wśród klientów (397 respondentów) – strona popytowa rynku i wśród przedstawicieli zakładów ubezpieczeń (zwrot nastąpił z 23

zakładów, co stanowi 85% badanej populacji) – strona podaźowa rynku. Drobne niezrozumienie powoduje opatrzenie Załączników 1 i 2 (s.222 i s.226) identycznymi tytułami. Skoro adresaci byli różni (Ankieta 1 – klienci Ankieta 2 – menedżerowie firm ubezpieczeniowych), to i tytuły ankiet powinny być zróżnicowane. Badania empiryczne pogłębione zostały o techniki wywiadu nieskategoryzowanego oraz o wiedzę i doświadczenia Autorki dysertacji na rynku finansowym (bankowym i ubezpieczeniowym).

Wykorzystanie wielotorowości badań (ankiety, wywiad, analizy porównawcze, analiza danych wtórnych itd.) pozwoliło na zebranie kompleksowego materiału badawczego, a pozyskane dane wraz z syntetyzacją wniosków Autorki oraz jej twórczym wkładem umożliwiły realizację celu badawczego i w konsekwencji opracowanie scenariuszy rozwoju rynku ubezpieczeniowego opartych na pośredniku ubezpieczeniowym, jako augurze rynku. Zdaniem Autorki stały rozwój zakładów ubezpieczeń, ich pozycja konkurencyjna oraz rozwój ubezpieczeń na życie wymaga eksperckiego rozwiązania pośrednictwa ubezpieczeniowego, z czym w pełni należy się zgodzić.

Jak już wcześniej zostało to podkreślone Doktorantka wykazała się umiejętnością właściwego ujęcia problemu naukowego, który można uznać za aktualny i znajdujący swoje uzasadnienie w literaturze przedmiotu. W rozprawie odzwierciedlona została również znajomość zagadnień związanych z ubezpieczeniami, a problematyka badawcza z pozoru tylko odnosi się do pośrednictwa ubezpieczeniowego, bowiem w istocie obejmuje zjawiska dotyczące funkcjonowania rynków (asymetria informacji), kulturowych, ekonomicznych i społecznych uwarunkowań ich rozwoju, etyki, edukacji a także relacji międzyludzkich.

Staranna analiza rozprawy pozwala na sformułowanie opinii, iż praca, dzięki oryginalnemu rozwiązaniu problemu naukowego wzbogaca istniejący dorobek studiów i badań naukowych.

6. Ocena ogólnej wiedzy teoretycznej Doktorantki w dyscyplinie ekonomia

Części teoretyczne rozprawy są rozważaniami ściśle związanymi z ubezpieczeniami na życie i pośrednictwem ubezpieczeniowym. Są niezwykle istotne z punktu widzenia pracy, jednak słabo osadzone w dyscyplinie naukowej ekonomia. Brak jest odniesień do aspektów ogólnoeconomicznych czy prawideł wykraczających poza kwestie ubezpieczeniowe. Pełna analiza rozprawy pozwala jednak na stwierdzenie, że Autorka właściwie posługuje się terminologią porządkującą i wyjaśniającą znaczenie pośredników rynkowych, a także prawidłowo ujmuje problemy związane z pośrednikami, jako intermedialnymi uczestnikami

rynku. Zagadnienia te są szczególnie widoczne w punkcie 2.3., gdzie występują porównania do różnych typów pośrednictwa (cywilne, handlowe) oraz nawiązania do ujęcia ekonomicznego pośrednictwa a także w ostatnim, analitycznym rozdziale pracy, gdzie oceniane są modele efektywnego pośrednictwa przez pryzmat komunikacji z rynkiem i nawiązania do postaw uczestników rynku.

Przedstawione w dysertacji wyniki przeprowadzonych badań empirycznych na tle ukazanych rozważań teoretycznych oraz zgodność ujęć, definicji, interpretacji i teorii zawartej w pracy z ogólnie uznaną wiedzą naukową pozwalają na stwierdzenie, że Doktorantka posiada nie tylko dobrą znajomość problematyki poruszanej w zakresie objętym tematem rozprawy, ale także ogólną wiedzę teoretyczną w dyscyplinie naukowej ekonomia, a zatem można ocenić, że wymóg rozprawy dotyczący potwierdzenia tej znajomości został zweryfikowany pozytywnie.

7. Ocena umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej

Pracę należy uznać za ukształtowaną poprawnie zarówno pod każdym koncepcyjnym, metodycznym, jak i merytorycznym. Do takiego stwierdzenia upoważniają następujące elementy zawarte w pracy oraz ich uwydatnienie przez Autorkę:

- umiejętne sformułowanie problemu naukowego oraz właściwe sformułowanie założeń badawczych,
- odpowiedni dobór materiału teoretycznego i empirycznego wykorzystanego w przygotowaniu dysertacji,
- przeprowadzenie oryginalnych badań z zastosowaniem metody ankietowej, przy zachowaniu dużej staranności przy analizie oraz ostrożności w interpretacji wyników,
- umiejętność formułowania uogólnień i odpowiednie wnioskowanie oparte na prawidłowo rozpoznanych związkach przyczynowo-skutkowych bazujących na materiale teoretycznym oraz informacji płynących z przeprowadzonych ankiet,
- twórcze opracowanie własnego scenariusza koncepcyjnego funkcjonowania pośrednictwa ubezpieczeniowego na rynku ubezpieczeń na życie.

Powyższe elementy pozwalają na stwierdzenie, że wymóg umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej – w przypadku Autorki recenzowanej rozprawy – należy uznać za spełniony.

8. Ocena końcowa

Podsumowując powyższe spostrzeżenia, uwagi i opinie wartościujące oceniam, że rozprawa Pani magister Grażyny Sipińskiej pt. „Pośrednictwo ubezpieczeniowe w rozwoju ubezpieczeń na życie”, napisana pod kierunkiem naukowym dr hab. Anny Bery, prof. US oraz dr Rafała Czyżyckiego, jako promotora pomocniczego stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego. Rozprawa wykazuje także posiadanie przez Autorkę wystarczającej ogólnej wiedzy teoretycznej z zakresu nauk ekonomicznych w dyscyplinie ekonomia, a przedstawiona dysertacja potwierdza również umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Oznacza to, że moim zdaniem, spełnione zostały wymagania określone w Ustawie z dnia 14 marca 2003 o stopniach naukowych i tytule naukowym (...), zatem wnioskuję do Rady Wydziału Zarządzania i Ekonomiki Usług Uniwersytetu Szczecińskiego o dopuszczenie Pani magister Grażyny Sipińskiej do kolejnych etapów postępowania o nadanie stopnia naukowego doktora.

Kuvel Robert

Jelenia Góra, 12.02.2018 r.